

Тема 3.3. Обстеження мовлення дитини з дислалією, рівні порушеної вимови.

Для виявлення стану звуковимови потрібно обстежити:

- 1)будову і рухомість артикуляційного апарату;
- 2)звуковимову;
- 3)фонематичний слух.

Під час обстеження артикуляційного апарату важливо пам'ятати, що правильна звуковимова здебільшого забезпечується збереженістю кожної частини периферичного мовленнєвого апарату; ротової і носової порожнин, а також глотки і носоглотки. Досліджуючи будову язика, зубів, губ, піднебіння, щелеп, необхідно виявити, чи відповідає їхня будова нормі, а якщо ні, то який наявний характер порушення.

У процесі обстеження рухомості артикуляційного апарату дитині пропонують за наслідуванням виконати такі вправи:

- відкрити і закрити рот;
- утримати широко розпластаний язик на нижній губі (2—3 с);
- облизати широкорозпластаним язиком верхню, нижню губу (за наслідуванням, за інструкцією);
- виконати колові рухи широко розпластаним язиком по верхній і нижній губі;
- утримувати кінчик язика біля правого, лівого куточків рота (2 - 3 с);
- поцокати язиком (3—5 разів);
- поцокати язиком («поганяти коней»);
- втягнути губи вперед «трубочкою», а потім розтягнути їх у посмішці (2—3 рази);
- спричинити вібрацію губ, вимовляючи кучерське «тпру»; надути щічки;
- імітувати язиком положення «трубочки»;
- відтворити 2—3 рухи із перелічених поперемінно.

Під час виконання зазначених вправ слід звернути увагу на:

- чіткість артикуляційних рухів;

- швидкість і плавність відтворення їх;
- вміння швидко переключатися з одного артикуляційного укладу на інший.

Під час обстеження звуковимови потрібно з'ясувати, як дитина вимовляє звук, що перевіряють ізолювано, в словах, складах, реченнях, текстах, використовуючи відповідний дидактичний матеріал.

Під час обстеження фонематичного слуху з'ясовують, як діти на слух розрізняють фонemi рідної мови. Використовують прийоми, спрямовані на:

- впізнавання, порівняння і розрізнення простих фраз;
- виділення і запам'ятовування заданих слів у ряду подібних до звукового складу;
- розрізнення окремих звуків у звуковому ряду, в складах, словах;
- запам'ятовування і повторення складових рядів, що складаються з 2—4 елементів.

Досліджують здібність до сприймання ритмічних структур різної складності, відтворення ритмічних малюнків.

Особливу увагу звертають на розрізнення свистячих — шиплячих, шиплячих африкат, глухих — дзвінких пар звуків.

Аналіз усіх отриманих даних дасть змогу визначити характер і причину дислалії і напрям виправлення вад звуковимови.

Рівні порушеної вимови

Багато авторів зазначають, що в низці випадків діти правильно використовують звук ізолювано, в складах, а іноді в словах і у відображеному мовленні, а не в самостійному мовленні. Аналогічні явища описані в працях М.Хіштцовн, О.І Ірандіної, К.Беккера, М.Совака та ін. Ці дані свідчать проте, що вимовні вміння дітей співвідносяться зі ступенем складності виду мовленнєвої діяльності. Різний ступінь сформованості вмінь може спостерігатися в кожній із описаних форм дислалій. Порушення звуковимови

в мовленні дитини можуть виявлятися по різному: 1) звук відсутній: «ампа» (лапма), «акета» (ракета); 2) звук вимовляється спотворено, тобто замінюється звуці, відсутнім у фонетичній системі української мови: наприклад, замість нормативного р вимовляється «горловий» або «бічний» р; замість нормативного с - міжзубний с; 3) звук замінюється звуком, простішим за артикуляцією (л-у). Типовою є заміна звуків: а) подібних за способом утворення, проте різних за місцем артикуляції (заміна проривних задньоязикових к і г проривними передньоязиковими: «д-т» - диван); б) подібних за місцем артикуляції, однак різних за способом утворення (заміна фрикативного передньоязикового передньоязиковим проривним т: «тумка» - сумка); в) однакових за способом утворення, проте різних за участю органів артикуляції (заміна язикового ф губно-зубним: «фоф-на» - сосна); г) однакових за місцем і способом утворення, але різних за участю голосу (заміна дзвінких звуків глухими: «папуся» - бабуся); д) однакових за способом утворення і за активнодіючим органом, однак різних за призначенням твердості і м'якості (заміна м'яких твердими і твердих м'якими: «сяни» - сани). Частіше порушуються тяжкі за артикуляцією звуки: язикові (р-л), групи свистячих (с, з, ц) і шиплячих (ш, ж, ч, щ). Тверді і м'які пари приголосних порушуються зазвичай однаковою мірою. Залежно від того, які звуки не сформовані або порушені, виділяють такі види недоліків:

1. Сигматизм - недоліки вимови свистячих (с, сь, з, зь, ц) шиплячих (ш, ч, ж, щ) звуків. Це один з найпоширеніших видів порушення вимови.
2. Ротацизм - недоліки вимови звуків р і рь.
3. Ламбдацизм - недоліки вимови звуків л і ль.
4. Вади вимови піднебінних звуків: капацизм - звуків к і кь; гамацизм - звуків г і гь; хитизм - звуків х і хь, йотацизм - звука й.
5. Вади одзвінчення - недоліки вимови дзвінких приголосних звуків. Ці вади виявляються в заміні дзвінких приголосних звуків парними глухими: б—п, д-т, в-ф, з-с, ж-ш, г-к. Цей недолік нерідко трапляється у дітей зі зниженим периферичним слухом.
6. Вади пом'якшення - недоліки вимови м'яких

приголосних звуків, що полягають в основному в заміні їх парними твердими: наприклад, дь—д, пь—п,рь—р тощо («пат» -п'ять, «Ану-апі" Лпютн). Слід зазначити, що в процесі організації коригувального навчання велике значення мають загальнодидактичні принципи. Водночас для ефективної і стійкої корекції вад вимови потрібно враховувати і спеціальні принципи: етіопатогенетичний (тобто врахування етіології і механізму порушення мовленнєвого продукування); комплексність впливу на всі компоненти мовної системи; диференційований підхід під час корекції різних видів дислалії.